ПРЯМУЄМО РАЗОМ

Фонд Східна Європа

ФЕНІКС СИЛА СПІЛЬНОТ

ТЕХНОЛОГІЇ ПРОГРЕСУ

Безбар'єрність у громадах

Безбар'єрні громади: від аналізу до дії

Узагальнений звіт про доступність об'єктів соціальної інфраструктури в Стрийській, Кегичівський, Котелевській та Берестинській громаді

Вступ 3

Безбар’єрність як процес 7

Що показало оцінювання 11

Безбар’єрність на практиці 13

Ключові виклики 14

Проблема «останнього метра» 21

Безбар’єрність у деталях 27

Безбар’єрність як безперервний маршрут 34

Забезпечення безбар'єрності є важливою складовою розвитку територіальних громад і створення середовища, у якому всі мешканці мають рівні можливості користуватися публічними просторами та отримувати необхідні послуги. Доступність адміністративних установ, закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури та інших об'єктів безпосередньо впливає на можливість людей повноцінно брати участь у житті громади.

В Україні розвиток безбар'єрного середовища є одним із напрямів державної політики та закріплений Національною стратегією зі створення безбар'єрного простору до 2030 року. Особливого значення цей підхід набуває в умовах відновлення України, коли відбудова та модернізація інфраструктури мають відбуватися з урахуванням принципів доступності, інклюзивності та стійкості.

Практичного виміру безбар'єрність набуває на рівні конкретних просторів і послуг, якими люди користуються щодня: закладів охорони здоров'я та освіти, установ соціального захисту, центрів надання адміністративних послуг, закладів культури, транспортної інфраструктури. Саме тут можна побачити, чи може людина самостійно дістатися до необхідного об'єкта, потрапити всередину, пересуватися приміщенням та отримати необхідну послугу.

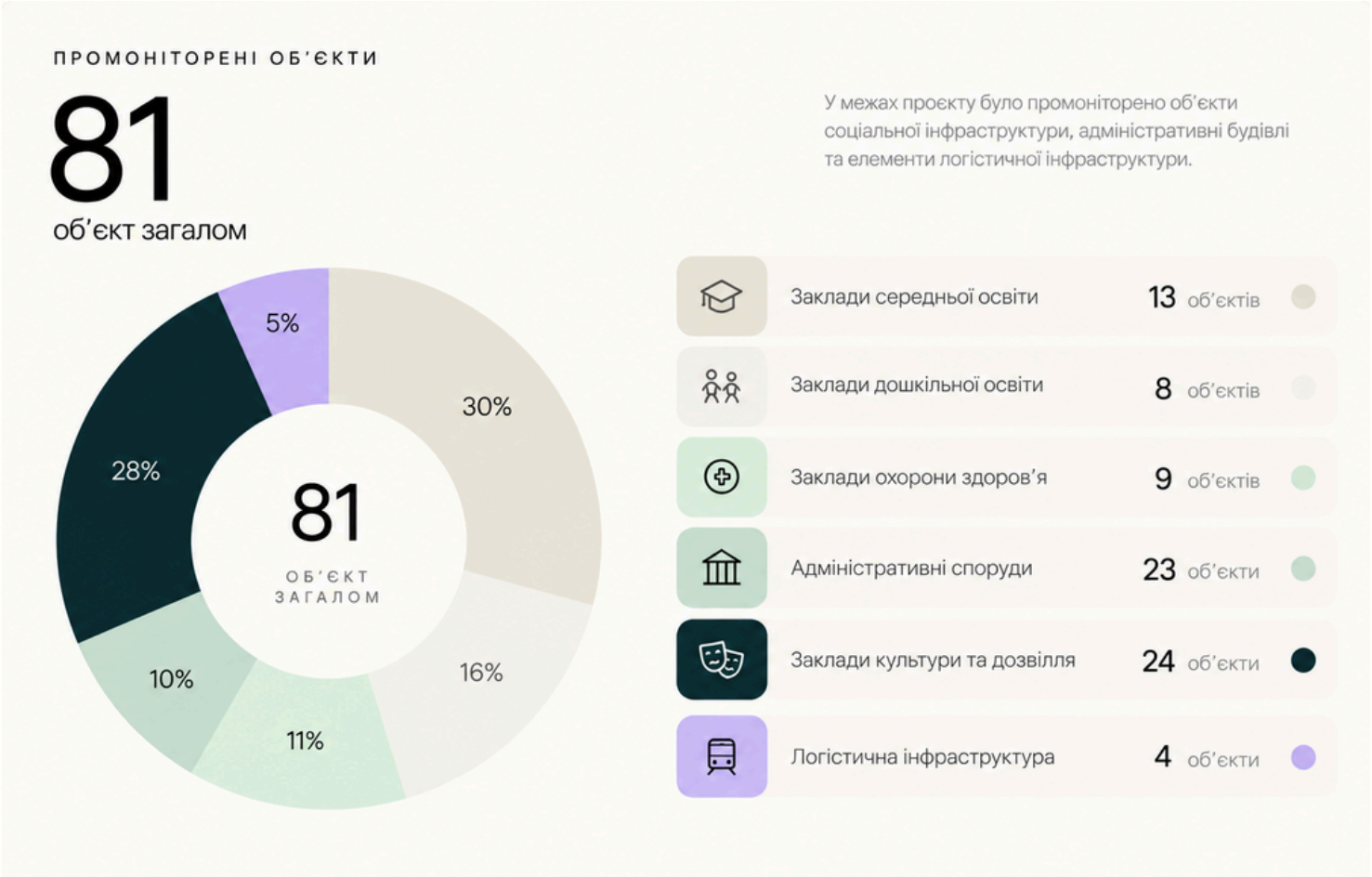
У рамках проєкту «Безбар'єрні громади — від аналізу до дії», що реалізувався за підтримки Фонду Східна Європа, було проведено оцінювання доступності об'єктів у чотирьох громадах — Стрийській, Кегичівській, Котелевській та Берестинській. До кожної громади було залучено окремого експерта, який протягом трьох місяців проводив оцінювання визначених громадою об'єктів за єдиною методологією.

Перелік об’єктів для моніторингу формувався у взаємодії з представниками громад. Під час спільних робочих зустрічей громади визначали пріоритетні для них об’єкти, які було запропоновано включити до оцінювання. У результаті моніторинг охопив об’єкти різних сфер повсякденного життя — охорони здоров’я, освіти, соціального захисту, адміністративних послуг, культури, транспорту та інших публічних функцій.

Загалом у межах проєкту було промоніторено понад 80 об’єктів. Такий масштаб дав змогу не лише зафіксувати стан доступності конкретних будівель і просторів, а й виявити проблеми, що повторюються на різних об’єктах, та напрацювання, які вже впроваджуються громадами.

Водночас робота в межах проєкту не обмежувалася оцінюванням окремих об’єктів, а охоплювала й ширший контекст роботи громад над створенням безбар’єрного середовища. У громадах працюють Ради безбар’єрності, формуються та розвиваються безбар’єрні маршрути, реалізуються місцеві ініціативи й поступово впроваджуються рішення, спрямовані на підвищення доступності. Увага до цих процесів дала змогу краще зрозуміти місцевий контекст та пов’язати результати оцінювання конкретних об’єктів із ширшими змінами у громадах.

Чотири різні громади — чотири різні контексти

Для участі у проєкті громади були визначені з урахуванням пропозицій АТ «Укргазвидобування», яке здійснює діяльність на відповідних територіях та зацікавлене у підтримці розвитку громад у межах підходів соціально відповідального бізнесу. Водночас вибір чотирьох громад дозволив провести оцінювання в суттєво різних умовах. Стрийська, Кегичівська, Котелевська та Берестинська громади розташовані у трьох областях України, відрізняються за чисельністю населення, кількістю населених пунктів, структурою забудови, масштабом мережі публічних установ та ресурсними можливостями, впливом війни на повсякденне життя жителів.

Ця різниця важлива не для побудови рейтингу громад, а для розуміння того, як подібні бар'єри та рішення проявляються в різних місцевих умовах.

Наприклад, велика міська громада має значно ширшу мережу установ і складнішу міську інфраструктуру. У селищних громадах кількість користувачів окремих об'єктів може бути меншою, однак одна установа нерідко обслуговує одразу кілька населених пунктів і виконує критично важливу функцію для значної території.

Тому дослідження не ставило за мету визначити, яка громада є більш або менш безбар'єрною. Натомість різноманітність громад дала можливість перевірити, які проблеми повторюються незалежно від масштабу та місця розташування, а які рішення вже реалізуються в конкретних місцевих умовах.

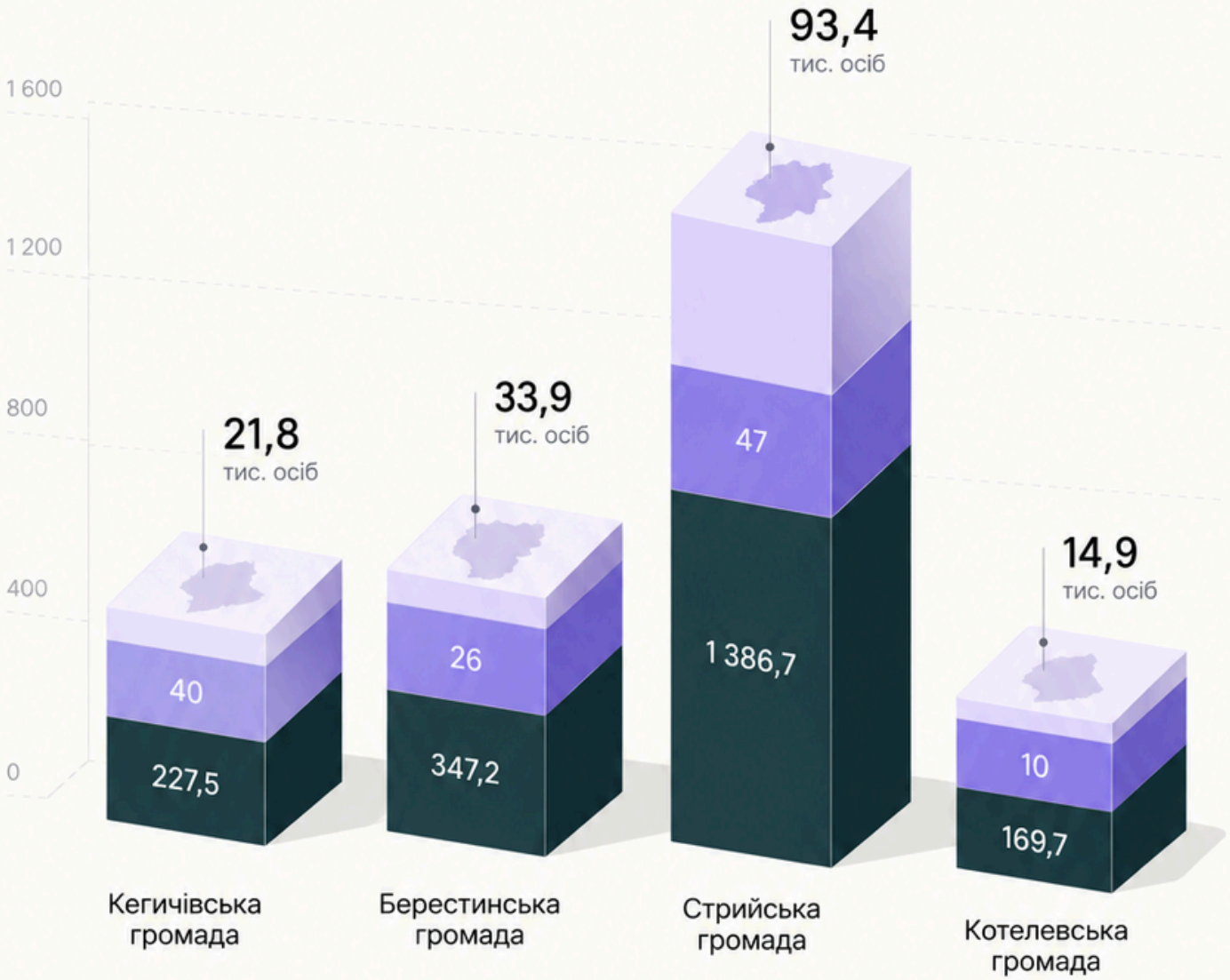

Порівняння громад

Чотири громади, різна чисельність населення, структура населених пунктів і бюджетні можливості.

Інфографіка показує ключові характеристики громад, що беруть участь у проєкті, та дозволяє порівняти їхній масштаб і потенціал розвитку.

- Населення, тис. осіб
- Населені пункти, од.
- Доходи бюджету 2025, млн грн

163 009
загальне населення чотирьох громад

123
населені пункти загалом

2 131,1
млн грн
доходи бюджету 2025 загалом

Безбар'єрність як процес

Робота над безбар'єрністю у чотирьох громадах не обмежується адаптацією окремих будівель і просторів. Паралельно формуються механізми, покликані зробити цю роботу системною: діють Ради безбар'єрності, розробляються та реалізуються безбар'єрні маршрути, приймаються місцеві програми й плани заходів, проводяться моніторинги доступності, представники громад долучаються до навчальних та адвокаційних ініціатив.

При цьому кожна громада рухається у власному контексті та має різний обсяг уже реалізованих рішень. Безбар'єрні маршрути поступово поєднують найбільш затребувані мешканцями об'єкти та простори, а Ради безбар'єрності створюють майданчик для координації цієї роботи на місцевому рівні.

Наступним завданням стає перехід від виявлення бар'єрів до визначення пріоритетності подальших змін. Обмеженість фінансових ресурсів не дозволяє одночасно модернізувати всі об'єкти соціальної інфраструктури, тому громадам важливо розуміти не лише те, які об'єкти потребують втручання, а й **де зміни є найбільш пріоритетними, який обсяг ресурсів вони потребують та з яких об'єктів доцільно розпочинати роботу.**

В основу такого підходу закладена комплексна оцінка та визначення пріоритетності заходів із забезпечення безбар'єрності в громадах, що дозволяє порівнювати результати оцінювання та ранжувати об'єкти для подальшого планування заходів і залучення фінансування.

Результати такого ранжування стали основою для розроблення дорожньої карти підвищення доступності соціальної інфраструктури громад, що має допомогти перейти від результатів моніторингу до послідовного планування змін: визначення пріоритетних об'єктів, формування конкретних заходів та підготовки пропозицій для залучення зовнішнього фінансування.

Стрийська міська територіальна громада

Львівська область

Паспорти доступності Стрийської громади

У Стрийській громаді робота над безбар'єрністю закріплена на рівні місцевих рішень. У громаді створено Раду безбар'єрності, затверджено Концепцію створення безбар'єрного середовища «Стрийська громада — громада без бар'єрів», а також Програму розвитку безбар'єрного простору на 2026–2028 роки. До роботи у цьому напрямі залучені представники органів місцевого самоврядування та депутатського корпусу.

Окремим напрямом стало формування та поступовий розвиток безбар'єрного маршруту, покликаного поєднати ключові об'єкти повсякденного користування. До нього включені медичні та адміністративні установи, заклади соціального захисту, освіти й культури, транспортні та інші важливі для мешканців об'єкти. Паралельно здійснюється поетапне облаштування елементів доступності у громадському просторі.

Розвиток маршруту супроводжується конкретними змінами міської інфраструктури. У громаді проводяться ремонти тротуарів з урахуванням потреб маломобільних груп населення, зокрема на вулицях Крушельницької, Грабовецькій, Богдана Хмельницького, 1-го Листопада та Шевченка. На окремих об'єктах встановлюються пандуси — зокрема облаштовано доступ до Стрийської центральної міської бібліотеки ім. М. Шашкевича, Стрийської гімназії ім. В. Стасюка та будівлі Стрийського міськрайонного суду.

Безбар'єрність поступово враховується і в транспортній та соціальній інфраструктурі. Для міських перевезень придбано два низькопідлогові автобуси ISUZU ATAMAN, а з вересня 2026 року громада планує запровадити послугу соціального таксі, розвиваючи вже наявну практику транспортування отримувачів соціальних послуг, зокрема людей, які користуються кріслами колісними.

Робота продовжується і через партнерські ініціативи. У співпраці з ГС «Ліга сильних» заплановано встановлення модульної громадської вбиральні на Майдані Незалежності. Громада також долучила до проєкту «100 пандусів для Львівського регіону», в межах якого для об'єктів безбар'єрного маршруту передбачено подальше облаштування доступних входів.

Кегичівська міська територіальна громада

Харківська область

Паспорти доступності Кегичівської громади

У Кегичівській громаді сформовані механізми координації роботи над безбар'єрністю. Працює Рада безбар'єрності, затверджуються відповідні плани заходів, сформовано безбар'єрний маршрут та проводяться власні моніторинги доступності. Окрему увагу громада приділяє розвитку компетенцій у цій сфері: фахівці та керівний склад селищної ради пройшли профільне навчання від ГС «Ліга сильних» щодо сучасних стандартів безбар'єрності, оцінювання об'єктів та формування інклюзивного середовища.

Важливою особливістю Кегичівської громади є значна кількість населених пунктів, а отже — необхідність забезпечувати доступ до послуг не лише в адміністративному центрі. Одним із рішень для підвищення доступності медичних послуг стало придбання у співпраці з АТ «Укргазвидобування» спеціалізованого автотранспорту для обслуговування мешканців віддалених населених пунктів та систематичного перевезення пацієнтів, які потребують гемодіалізу.

Паралельно зміни відбуваються на рівні конкретних публічних об'єктів. У межах створення безбар'єрного освітнього середовища один із закладів дошкільної освіти та одну гімназію обладнано спеціалізованими підйомниками, а укриття навчальних закладів — пандусами. У закладах охорони здоров'я та культури впроваджуються елементи фізичної та інформаційної навігації для більш самостійного користування простором людьми з різними потребами.

Одним із прикладів комплекснішого підходу є приміщення, у якому об'єднані ЦНАП, Центр соціальних служб, відділ соціального захисту, фахівець із супроводу ветеранів, державний реєстратор та податкова служба. В одному просторі поєднано одразу декілька публічних послуг та впроваджено низку елементів доступності. Водночас потребує подальшого розвитку маршрут до самої будівлі: громада планує облаштувати безбар'єрний під'їзд та спеціалізовану парковку з місцями для людей з інвалідністю.

Робота громади також охоплює залучення зовнішньої експертизи та партнерських ресурсів. В рамках одного з проєктів, громада сформувала комплексний запит щодо

забезпечення закладів освіти, охорони здоров'я, культури та соціального захисту елементами доступності — тактильною навігацією, інформаційними табличками зі шрифтом Брайля, кнопками виклику та іншими рішеннями.

Котелевська міська територіальна громада

Полтавська область

Паспорти доступності Котелевської громади

У Котелевській громаді робота над безбар'єрністю поступово набуває системного характеру. Створено Раду безбар'єрності та визначено безбар'єрний маршрут, над облаштуванням якого громада продовжує працювати. Маршрут також нанесено на Мапу безбар'єрності ЛУН.

Окремим напрямом є оцінювання доступності громадської та соціальної інфраструктури. У громаді проведено аудит відповідних об'єктів, а його результати також відображено на Мапі безбар'єрності ЛУН. Це дозволяє не лише фіксувати поточний стан доступності, а й використовувати зібрану інформацію для подальшого планування змін та розвитку безбар'єрного маршруту.

Паралельно громада розвиває власну експертизу у сфері безбар'єрності. Представниця громади пройшла профільне навчання в Полтавській політехніці як фахівчиня з безбар'єрності. Представники громади також регулярно долучаються до нарад і круглих столів з питань безбар'єрності, які проводять Полтавська обласна військова адміністрація та профільне міністерство.

Таким чином, Котелевська громада поєднує формування безбар'єрного маршруту з оцінюванням стану об'єктів та розвитком внутрішньої експертизи, створюючи основу для подальшого планування і практичної реалізації змін.

Берестинська міська територіальна громада

Харківська область

Паспорти доступності Берестинської громади

У Берестинській громаді створена Рада безбар'єрності, діє місцева програма зі створення безбар'єрного середовища.

Одним із ключових напрямів роботи є розвиток безбар'єрного маршруту в центральній частині Берестина. Громада планує реконструкцію інженерно-транспортної інфраструктури з облаштуванням засобів безперешкодного доступу до житлових і громадських об'єктів для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Таким чином, робота над маршрутом охоплює не лише адаптацію окремих будівель, а й простір між ними.

Принципи доступності враховуються і в інших проєктах розвитку громади. Зокрема, у співпраці з Українським фондом соціальних інвестицій впроваджується проєкт зі створення житла для внутрішньо переміщених осіб у селі Піщанка, проєктування якого здійснюється з урахуванням нормативних вимог безбар'єрності. Поряд із фізичною доступністю громада реалізує й соціальні ініціативи, спрямовані на включення та підтримку різних груп населення, зокрема проєкт соціальної майстерні «ReHome» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження».

Важливою складовою роботи є розвиток компетенцій та залучення різних місцевих учасників до формування безбар'єрного середовища. Представники громади пройшли практичне навчання в межах реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору до 2030 року за участю команди Проєктного офісу DREAM та флагманського проєкту «Рух без бар'єрів». На засіданні Ради безбар'єрності також проводилося обговорення з представниками місцевого бізнесу щодо потреб людей з інвалідністю.

Що показало оцінювання

Для детальнішого висвітлення результатів оцінювання безбар'єрності у звіті відібрано 14 об'єктів. Відбір здійснювався за рекомендаціями експертів на основі результатів оцінювання відповідно до розробленого Методологічного підходу. У кожній громаді було визначено декілька об'єктів, які дозволяють показати різні практичні ситуації: як приклади, де вже реалізовано значну кількість рішень з доступності, так і об'єкти, де зберігаються суттєві бар'єри та необхідний більший обсяг подальших змін. Такий підхід дозволяє представити не лише різні сфери соціальної інфраструктури, а й різні рівні та етапи впровадження безбар'єрних рішень на практиці.

ОБ'ЄКТИ У ФОКУСІ

14 об'єктів

Для детальнішого висвітлення результатів оцінювання безбар'єрності у звіті відібрано 14 об'єктів у чотирьох громадах.

Об'єкти охоплюють різні сфери життєдіяльності — освіту, охорону здоров'я, соціальні послуги, культуру, адміністративні послуги та транспортну інфраструктуру.

Стрийська
міська територіальна громада

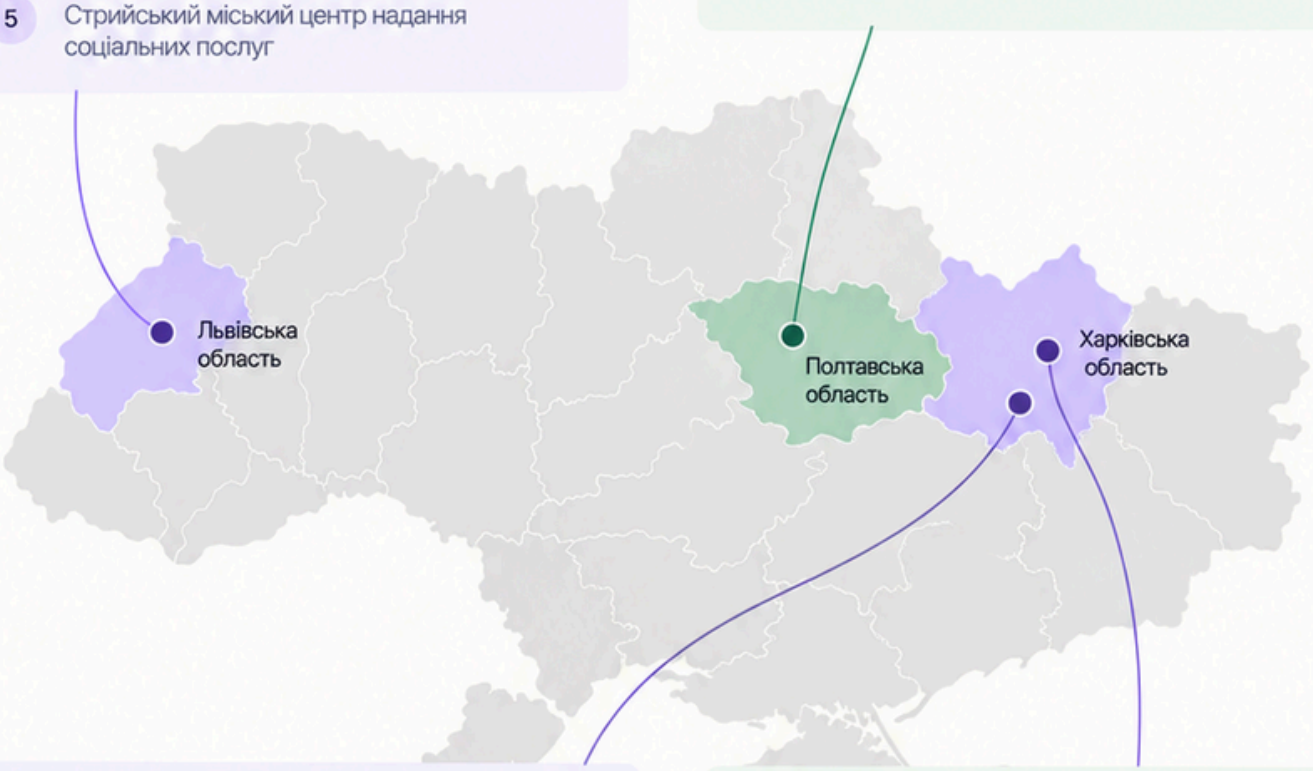
5 об'єктів

1. Стрийський ліцей імені Івана Франка
2. Стрийська міська об'єднана лікарня
3. ВП «Лікарня інтенсивного лікування»
4. Стрийська міська дитяча бібліотека
5. Стрийський міський центр надання соціальних послуг

Котелевська
селищна територіальна громада

2 об'єкти

1. Опорний Ліцей № 1 імені С.А. Ковпака Котелевської селищної ради
2. Центр надання адміністративних послуг Котелевської селищної ради

Берестинська
міська територіальна громада

4 об'єкти

1. Берестинський центр дитячої та юнацької творчості
2. Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) в м. Берестин
3. Берестинський центр первинної медико-санітарної допомоги
4. Автостанція «Берестин»

Кегичівська
селищна територіальна громада

3 об'єкти

1. Слобожанський краєзнавчий музей
2. Відділ освіти, молоді та спорту Кегичівської селищної ради
3. Відділ соціального захисту населення та реалізації ветеранської політики Кегичівської селищної ради

Безбар’єрність на практиці:

ключові спостереження

Оцінювання цих та інших промоніторених об’єктів показало, що доступність рідко визначається наявністю одного окремого елемента. Об’єкт може мати пандус, кнопку виклику, тактильну навігацію або адаптовану рецепцію, але залишатися складним для самостійного користування через інший бар’єр на маршруті — нерівне покриття, високий поріг, надмірний ухил пандуса, недоступні двері, необлаштовану універсальну кабіну чи відсутністю зрозумілу навігацію.

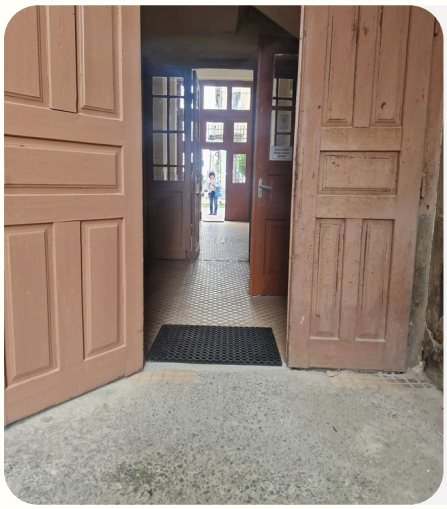
Показовим у цьому контексті є Відділ соціального захисту населення та реалізації ветеранської політики Кегичівської селищної ради. Під час нещодавнього оновлення об’єкта значну увагу було приділено доступності внутрішнього простору: облаштовано функціональні зони, дворівневу рецепцію, тактильну навігацію та універсальну кабіну. Водночас прилегла територія та маршрут до будівлі залишилися менш охопленими цими змінами. У результаті добре облаштований внутрішній простір ще не формує повністю безперервного безбар’єрного маршруту, оскільки бар’єри виникають ще на етапі підходу до об’єкта.

Саме тому під час оцінювання доступність розглядалася як цілісний і послідовний маршрут користувача — від підходу до об’єкта та можливості потрапити до будівлі до пересування всередині, орієнтування у просторі та користування основними функціональними приміщеннями. Такий підхід дозволяє оцінити не лише наявність окремих елементів доступності, а й те, наскільки вони пов’язані між собою та чи забезпечують можливість самостійно пройти весь маршрут і скористатися необхідною послугою.

Аналіз промоніторених об’єктів дозволив виокремити кілька груп проблем, які повторюються на різних типах об’єктів та у різних громадах.

Ключові виклики:

1. Прилегла територія.

Доступність об’єкта починається ще до входу в будівлю. Стан тротуарів і покриття, наявність понижень бордюрів, достатня ширина пішохідного шляху, доступність паркування та відсутність перешкод безпосередньо впливають на можливість людини самостійно дістатися до необхідної установи. Так, наприклад, шлях до Стрийської міської дитячої бібліотеки проходить через внутрішній двір та передбачає подолання кількох послідовних дверних проходів ще до безпосереднього входу в приміщення. Це створює додаткові точки, у яких може перериватися безбар’єрний маршрут до об’єкта.

Під час оцінювання фіксувалися ситуації, коли сама будівля мала окремі елементи доступності, однак шлях до неї залишався складним. Серед виявлених проблем — нерівне або пошкоджене покриття, відсутність належних понижень, необлаштовані місця для паркування людей з інвалідністю та інші перешкоди на шляху до входу.

Наприклад, у будівлі ЦНАПу Кегичівської громади вже проведено ремонт та реалізовано низку рішень, спрямованих на підвищення доступності простору. Водночас прилегла територія потребує подальшого облаштування — зокрема, формування доступного маршруту підходу до будівлі та належної організації місць для паркування автомобілей.

Такі ситуації показують, що адаптація самої будівлі не може розглядатися окремо від прилеглої території. Якщо людина не може безперешкодно подолати шлях від вулиці, зупинки чи місця паркування до входу, доступність наступних елементів маршруту частково втрачає своє практичне значення.

2. Вхідна група.

Вхід є однією з найбільш критичних точок маршруту користувача. Саме тут окремий бар'єр може унеможливити самостійне користування всією будівлею незалежно від того, наскільки доступними є її внутрішні приміщення.

На промоніторених об'єктах зустрічалися різні рішення для подолання перепадів висоти — пандуси, підйомники, входи на рівні землі. Водночас фіксувалися й типові проблеми: надмірний ухил або недостатня ширина пандуса, неналежний технічний стан конструкцій, високі пороги, недостатньо облаштовані сходи чи інші перешкоди безпосередньо перед входом.

Окремим прикладом є Берестинський центр дитячої та юнацької творчості, де для подолання перепаду висоти облаштовано довгий пандус. Така конфігурація маршруту ускладнює самостійне користування ним та демонструє, що при облаштуванні входу важливе значення має не лише наявність пандуса, а й зручність його фактичного використання.

3. Переміщення всередині об'єкта.

Подолання входу є лише одним з етапів користування об'єктом. Наступним стає можливість самостійно пересуватися всередині будівлі та дістатися до місця безпосереднього отримання послуги.

На цьому етапі бар’єрами можуть ставати пороги та перепади висоти, недостатня ширина проходів і дверних прорізів, особливості розміщення меблів та обладнання, а у багатоповерхових будівлях — відсутність доступного способу вертикального переміщення.

Водночас безбар’єрність не обмежується потребами людей, які користуються кріслами колісними. Доступність простору має враховувати потреби різних маломобільних груп населення, зокрема людей із порушеннями зору. Саме тому важливим є не лише облаштування тактильної навігації, а й її коректне використання.

Надмірне або невиправдане застосування тактильних смуг, їх неправильне розміщення чи відсутність логічного зв’язку між окремими елементами можуть не полегшувати, а, навпаки, ускладнювати орієнтування у просторі. Така ситуація, зокрема, була зафіксована у Кегичівському ЦНАПі, де надмірне використання тактильних смуг у внутрішньому просторі ускладнює логіку навігації.

Окреме значення має щоденна експлуатація вже облаштованого простору. Навіть правильно організований маршрут може втрачати свою функціональність, якщо проходи або елементи навігації перекриваються меблями, обладнанням чи іншими предметами. Тому доступність залежить не лише від встановлення необхідних елементів, а й від того, наскільки вони залишаються функціональними у повсякденному використанні об’єкта.

Таким чином, безбар’єрність потребує не лише разового облаштування необхідних елементів, а й постійного підтримання простору в стані, у якому ними можна безперешкодно користуватися.

4. Функціональна зона.

Доступність об’єкта передбачає не лише можливість потрапити до будівлі та пересуватися нею, а й самостійно скористатися простором, у якому безпосередньо надається послуга. Залежно від призначення об’єкта це може бути реєстратура, кабінет лікаря, місце адміністративного обслуговування, навчальне приміщення, читальна зала, зона очікування чи інший функціональний простір.

На цьому етапі значення мають достатній простір для пересування та маневрування, доступність робочих поверхонь і стійок обслуговування, розташування меблів та обладнання, ширина проходів, а також можливість людини користуватися основними елементами простору без сторонньої допомоги.

Водночас оцінювання показало, що саме функціональні зони на більшості промоніторених об’єктів загалом відповідали основним вимогам безбар’єрності. У приміщеннях переважно було достатньо простору для пересування та маневрування, а розташування меблів і обладнання дозволяло користуватися основними функціями простору. Це важливе спостереження, оскільки доступність таких зон безпосередньо визначає можливість людини самостійно отримати послугу після того, як вона потрапила до будівлі.

В освітніх закладах важливу роль відіграє також використання адаптивних меблів, які дозволяють пристосовувати навчальний простір до потреб різних учнів.

Наприклад, у Стрийському ліцеї імені Івана Франка в початкових класах використовуються парти та стільці з можливістю регулювання висоти. Такі рішення демонструють, що доступність функціональної зони формується не лише через архітектурні зміни, а й через відповідне облаштування самого простору та його адаптацію до потреб користувачів.

Окремим питанням є розташування функціональних зон у багатоповерхових будівлях. Навіть доступний перший поверх не забезпечує повноцінного користування об’єктом, якщо частина необхідних послуг надається на інших поверхах, до яких немає доступного способу вертикального переміщення.

Таким чином, **доступність функціональної зони фактично завершує маршрут людини до послуги:** недостатньо лише потрапити до будівлі — важливо мати можливість самостійно скористатися тим простором і тією послугою, заради яких людина до неї прийшла.

5. Універсальна кабіна.

Можливість користуватися вбиральнею є важливою складовою доступності об’єкта, особливо у закладах, де люди можуть перебувати тривалий час — медичних, освітніх, соціальних чи адміністративних установах.

Серед промоніторених об’єктів зустрічалися як облаштовані універсальні кабіни, так і санітарні приміщення, які були наявні та перебували у належному технічному стані, але не були повністю адаптовані для користування людьми з різними потребами.

На значній частині промоніторених об’єктів одним із ключових обмежень стали самі розміри наявних туалетних кімнат. Їхня площа та конфігурація не відповідають базовим вимогам доступності й не забезпечують достатнього простору для вільного пересування та маневрування людини, яка користується кріслом колісним. У таких випадках встановлення окремих елементів — поручнів, кнопки виклику чи доступного умивальника — саме по собі не вирішує проблему. Повноцінне

облаштування універсальної кабіни може потребувати суттєвого перепланування приміщення, реконструкції санітарної зони або пошуку іншого місця для її розташування.

Водночас там, де просторові можливості дозволяють облаштувати доступну вбиральню, важливим є не лише дотримання базових вимог, а й врахування потреб різних користувачів.

Позитивним прикладом такого підходу є Відділ соціального захисту населення та реалізації ветеранської політики Кегичівської селищної ради, де встановлено умивальники на різній висоті. Таке рішення робить простір зручнішим для людей різного зросту, зокрема дітей, та демонструє ширший підхід до універсального дизайну — коли простір проєктується з урахуванням потреб якомога ширшого кола користувачів.

6. Навігація та доступність інформації.

Безбар'єрність не обмежується фізичною можливістю потрапити до будівлі та пересуватися нею. Людина має також розуміти, куди рухатися, де знаходиться необхідний кабінет чи послуга та як отримати потрібну інформацію.

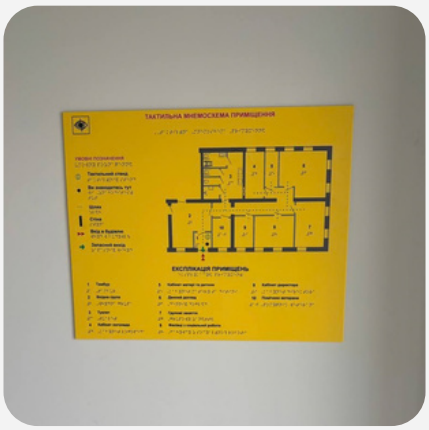
На окремих об'єктах уже використовуються тактильні інформаційні таблички, дублювання інформації шрифтом Брайля, мнемосхеми та інші елементи навігації. Водночас оцінювання показало, що їх наявність не завжди означає функціональність усієї системи орієнтування.

Інформаційна табличка

Дублювання шрифтом Брайля

Мнемосхема

Наприклад, на одному з промоніторених ЦНАПів інформаційну табличку зі шрифтом Брайля було розміщено безпосередньо на вхідних дверях, що ускладнює її використання та свідчить про важливість не лише наявності таких елементів, а й правильного вибору місця для їх розташування.

Так само тактильні смуги, які перериваються або перекривається меблями, інформаційна табличка, до якої складно дістатися, чи відсутність зрозумілого позначення ключових приміщень знижують практичну цінність уже встановлених елементів.

Тому доступність інформації та навігації так само потребує цілісного підходу: людина повинна мати можливість самостійно зорієнтуватися від моменту входу до отримання необхідної послуги.

Проблема «останнього метра»

Одним із найбільш показових спостережень оцінювання стала важливість **цілісності всього маршруту користувача.**

Для людини не існує окремо доступної прилеглої території, пандуса, коридору чи санітарного приміщення. Усі ці елементи є частинами одного послідовного шляху: дістатися до об'єкта, потрапити до будівлі, зорієнтуватися у просторі, дістатися до необхідного приміщення та отримати послугу.

Саме тому навіть один локальний бар'єр може суттєво вплинути на доступність усього об'єкта. Високий поріг після нормативно облаштованого пандуса, недоступні двері після безбар'єрного підходу або перерваний тактильний маршрут фактично розривають створений ланцюг доступності.

Цю закономірність можна умовно назвати **проблемою «останнього метра».** На об'єкті може бути реалізована значна частина необхідних рішень, однак одна неврахована перешкода суттєво змінює реальний досвід людини та її можливість самостійно скористатися простором.

Це особливо важливо і в контексті безбар'єрних маршрутів, які формуються громадами. Доступний шлях між ключовими установами має знаходити продовження безпосередньо на рівні кожного об'єкта — від прилеглої території та входу до місця отримання послуги.

14 об'єктів у фокусі: безбар'єрність на практиці

Узагальнені результати моніторингу показують спільні для різних об'єктів виклики та напрацювання — від доступності прилеглої території й входу до організації внутрішнього простору, санітарно-гігієнічних приміщень та навігації. Водночас кожен об'єкт має власну конфігурацію доступності: уже реалізовані рішення можуть поєднуватися з окремими бар'єрами, а рівень доступності різних функціональних зон у межах однієї будівлі може суттєво відрізнятися.

Щоб показати цю картину на практиці, нижче детальніше представлено 14 об'єктів із чотирьох громад. Для кожного з них виділено ключові напрацювання, наявні бар'єри

та особливості, які найбільше впливають на можливість самостійного користування простором і отримання послуг.

Такий зріз дозволяє побачити не лише окремі елементи доступності, а й те, наскільки вони складаються у цілісний та безперервний маршрут користувача.

1. Стрийський ліцей імені Івана Франка

Ліцей є прикладом поступового впровадження доступності безпосередньо в освітнє середовище. Окрім облаштованої прилеглої території та підйомника при вході, у закладі використовуються адаптивні меблі, створено простір для занять з учнями з особливими освітніми потребами та облаштовано універсальну кабіну. Водночас окремі вже реалізовані рішення потребують доопрацювання, зокрема підйомник та ширина дверного прорізу універсальної кабіни.20:52

2. Стрийська міська об’єднана лікарня

Великий лікарняний комплекс демонструє нерівномірність доступності різних його частин. Серед позитивних рішень — місткий ліфт із доступом до укриття, зона очікування, контрастні інформаційні вивіски та окремі елементи інформаційної доступності. Водночас окремі пандуси, дверні проходи та санітарно-гігієнічні приміщення потребують подальшої адаптації. Тому доступність такого об’єкта значною мірою залежить від узгодженості рішень у різних корпусах і функціональних зонах.

3. Стрийська міська дитяча бібліотека

Бібліотека добре показує ситуацію, коли доступний внутрішній простір не компенсує складного маршруту до нього. Після ремонту читацька зала має рівну підлогу, широкі проходи та доступну стійку обслуговування, а книги шрифтом Брайля і видання простою мовою розширюють інформаційну доступність. Водночас основний вхід залишається недоступним, а альтернативний маршрут через внутрішній двір, кілька дверних проходів і пандус суттєво ускладнює самостійне потрапляння до бібліотеки.

4. ВП «Лікарня інтенсивного лікування»

Внутрішній простір лікарні є одним із найбільш комплексно адаптованих серед промоніторених медичних об'єктів. Після ремонту у відділеннях відсутні пороги, палати та кабінети мають достатньо простору для пересування, між поверхами забезпечено доступне переміщення ліфтами, а палати обладнані власними універсальними кабінами. Водночас основні бар'єри залишаються на шляху до будівлі та безпосередньо при вході: місцями пошкоджене покриття, відсутні необхідні пониження біля паркомісць, зустрічаються пороги та металеві решітки з великими вічками. Подальшого розвитку потребує і внутрішня навігація, зокрема для людей із порушеннями зору.

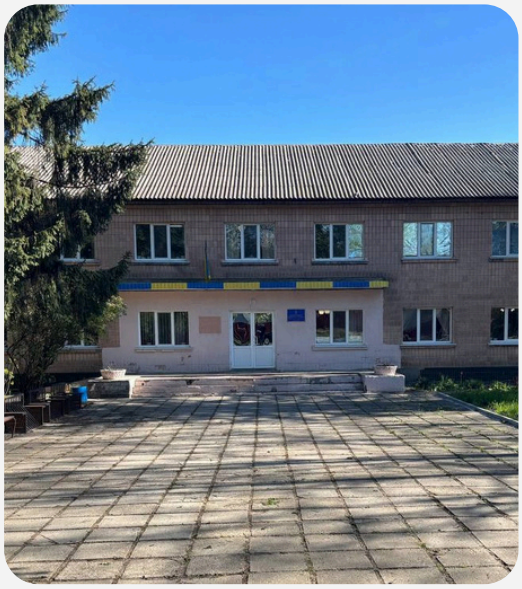
5. Стрийський міський центр надання соціальних послуг

На першому рівні Центру сформовано достатньо доступний простір для безпосереднього отримання соціальних послуг: дверні проходи не мають порогів, а кабінети забезпечують достатньо місця для пересування та маневрування на кріслі колісному. У будівлі також облаштовано універсальну кабіну, а у внутрішньому дворі створено громадський простір. Доступність послуг доповнюється соціальним таксі для людей з обмеженою мобільністю. Водночас другий поверх залишається недоступним для частини маломобільних відвідувачів, а універсальна кабіна потребує подальшої адаптації. Для забезпечення вертикального переміщення опрацьовується можливість встановлення ліфта або підйомника з боку внутрішнього двору.

6. Слобожанський краєзнавчий музей Кегичівської селищної ради

Музей залишається одним із об'єктів, де забезпечення фізичної доступності потребує суттєвіших змін. Наявні окремі рішення — зокрема пониження тротуару та достатня ширина частини внутрішнього маршруту — не забезпечують можливості самостійно пройти весь шлях до основних функціональних зон. Особливості існуючої будівлі потребують пошуку рішень, які забезпечать безпосередній доступ до неї та подальше пересування всередині.

7. Відділ освіти, молоді та спорту Кегичівської селищної ради

Об’єкт є одним із прикладів найбільш комплексного врахування доступності серед промоніторених: облаштовано доступну зону обслуговування, універсальну кабіну, тактильні інформаційні елементи та рішення для людей із порушеннями зору. Водночас моніторинг показав і важливість якості таких рішень: надмірне використання тактильної навігації може ускладнювати орієнтування, а окремі пороги переривають внутрішній маршрут. Крім того, комплексно облаштований простір усередині будівлі поки не має такого ж рівня доступності прилеглої території та маршруту до самого об’єкта.

8. Відділ соціального захисту населення та реалізації ветеранської політики Кегичівської селищної ради

Об’єкт є одним із найбільш комплексно облаштованих серед промоніторених в громаді: доступність врахована у зоні обслуговування, навігації та санітарному приміщенні. У вестибюлі облаштовано дворівневу рецепцію, використовуються тактильні інформаційні таблички з дублюванням інформації шрифтом Брайля, а універсальна кабіна обладнана, зокрема, умивальники на різній висоті. Водночас окремі пороги продовжують створювати перешкоди на внутрішньому маршруті, а надмірне використання тактильної навігації показує, що важливо не лише встановлювати елементи доступності, а й забезпечувати їх коректне та функціональне застосування.

9. Берестинський центр дитячої та юнацької творчості

На об’єкті вже реалізовано низку рішень для підвищення доступності: встановлено тактильну інформаційну табличку та кнопку виклику персоналу, облаштовано пандус до інклюзивної кімнати й універсальну кабіну. Важливо, що доступною є безпосередньо зала для проведення занять — функціональний простір, заради якого діти та молодь відвідують заклад. Водночас окремі рішення потребують удосконалення: пандус має значну довжину та лише частково відповідає нормативним вимогам, а універсальна кабіна потребує подальшої адаптації.

10. Територіальний центр соціального обслуговування в м. Берестин

Об’єкт має послідовно організовані базові елементи фізичної доступності: належне покриття прилеглої території, нормативно облаштований пандус та достатню ширину внутрішніх шляхів пересування. Водночас санітарне приміщення ще не адаптоване як повноцінна універсальна кабіна. Цей приклад показує, як уже сформований доступний маршрут до будівлі та всередині неї може стати основою для подальшої адаптації інших функціональних елементів.

11. Берестинський центр первинної медико-санітарної допомоги

Усередині закладу забезпечено достатню ширину коридорів та організовано місця для очікування відвідувачів, а на вході встановлено тактильну інформаційну табличку з дублюванням інформації шрифтом Брайля. Водночас доступність об’єкта обмежується іншими частинами маршруту — станом прилеглої території, відсутність пандуса, організацією паркування, відсутністю необхідних понижень та недостатньою адаптацією санітарно-гігієнічних приміщень. Для медичного закладу особливо важливо, щоб внутрішній доступний простір мав безперервне продовження на всіх етапах шляху до отримання послуги.

12. Автостанція «Берестин»

Автостанція залишається об’єктом, де окремі передбачені елементи доступності поки не формують функціонального безбар’єрного маршруту. Пониження тротуару виконано лише частково, спеціально облаштовані місця для паркування відсутні, а встановлена біля входу кнопка виклику на момент моніторингу не працювала. Цей приклад показує, що сама наявність елемента доступності не забезпечує доступності об’єкта, якщо ним неможливо повноцінно скористатися.

13. Опорний ліцей № 1 імені С. А. Ковпака Котелевської селищної ради

Доступність двох корпусів ліцею відрізняється. У приміщенні молодшої школи вхід організовано в одному рівні, забезпечено достатню ширину коридорів, контрастне виділення дверних прорізів, тактильне та інформаційне маркування, облаштовано універсальну кабіну, а для переміщення на другий поверх встановлено підйомник. У корпусі середньої та старшої школи вхідна група має достатній простір та облаштована пандусом, однак доступ до верхніх поверхів для маломобільних користувачів наразі не забезпечений. Подальшого вдосконалення також потребують навігація, облаштування сходів та окремі елементи прилеглої території.

Приклад ліцею показує, що навіть у межах одного закладу різні будівлі можуть перебувати на різних етапах адаптації, тому доступність важливо оцінювати для кожного корпусу та маршруту окремо.

14. Центр надання адміністративних послуг Котелевської селищної ради

У ЦНАПі створено достатньо комфортний внутрішній простір для отримання адміністративних послуг: забезпечено простір для пересування та під'їзду до робочих місць на кріслі колісному, облаштовано універсальну кабіну, зону очікування, дитячий куточок та місце для дитячих візків. Інформаційна табличка містить дублювання шрифтом Брайля, а двоє адміністраторів володіють жестовою мовою, що є прикладом врахування не лише фізичної, а й комунікаційної доступності. Водночас окремі елементи вхідної групи та зони обслуговування потребують доопрацювання, зокрема пандус, вхідні двері та стійка обслуговування.

Безбар’єрність у деталях

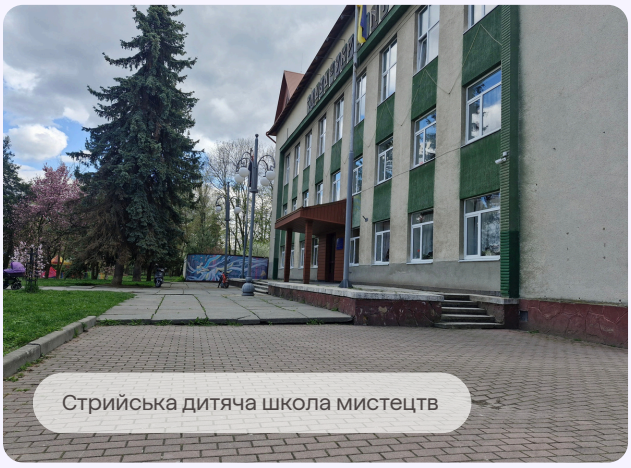
1. Прилегла територія.

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Рівний безпороговий підхід на території навчального закладу

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

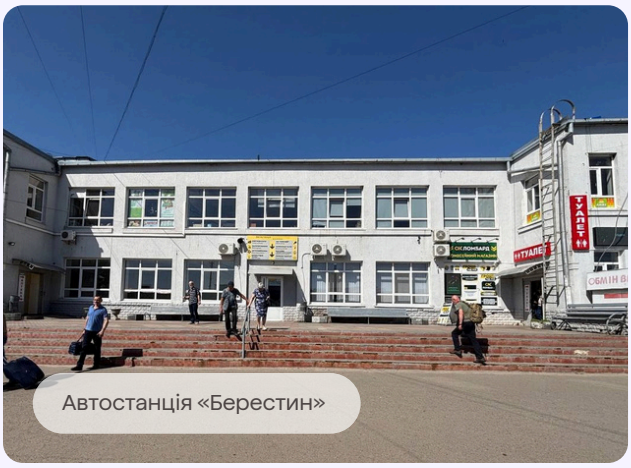
Пошкоджене покриття та перепади висоти

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Контрастне маркування сходів та поручнів

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Відсутність контрастного маркування сходів

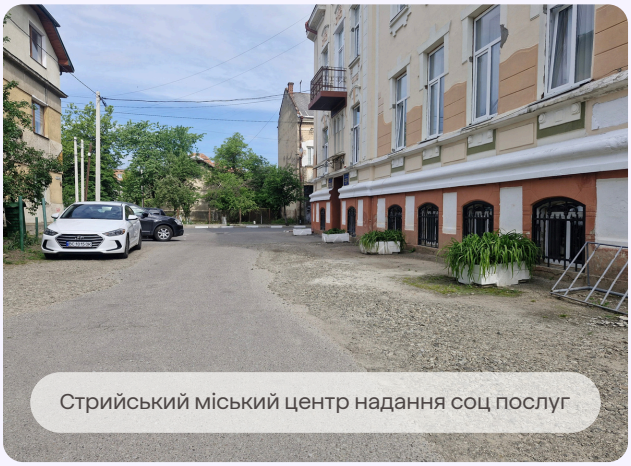
ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Стрийський міський центр надання соц послуг

Рівне та облаштоване покриття внутрішнього дворику

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Стрийський міський центр надання соц послуг

Нерівне покриття зі щебеню та піску, відсутність облаштованих паркувальних місць

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Територіальний центр соціального обслуговування

Рівне облаштоване покриття

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Слобожанський краєзнавчий музей

Пошкоджене та нерівне покриття

2. Вхідна група.

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Слобожанський краєзнавчий музей

Невірне використання тактильної навігації

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Опорний ліцей № 1 імені С.А. Ковпака

Безбар’єрна вхідна група без перепадів висоти

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Стрийська дитяча школа мистецтв

Вхід зі сходами без альтернативного безбар’єрного доступу

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Стрийський ліцей імені Івана Франка

Використання підйомника для подолання перепаду висоти

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Стрийська міська дитяча бібліотека

Надмірний ухил пандуса та неналежне облаштування поручнів

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

ЦНАП Котелевської селищної ради

Контрастне маркування початку та завершення поручнів

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Автостанція «Берестин»

Несправна кнопка виклику та «пандус», що не відповідає вимогам доступності

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Пандус для доступу до вхідної групи

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Відсутність пандуса або підйомника для безбар'єрного доступу

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Нормативно облаштований пандус

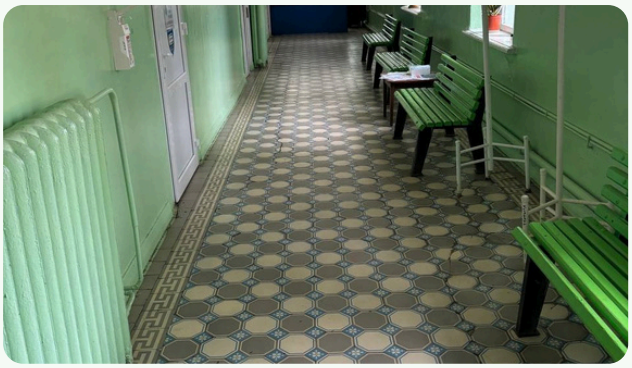
ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Відсутність нормативно облаштованого пандуса

3. Переміщення в будівлі.

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Вільні шляхи пересування

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

ВП «Лікарня інтенсивного лікування»

Дворівнева стійка реєстратури

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Стрийська міська об’єднана лікарня

Відсутність дворівневої стійки реєстратури

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Опорний ліцей № 1 імені С. А. Ковпака Котелевської селищної ради

Контрастно виділені дверні прорізи та вільні шляхи пересування

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Стрийська міська об’єднана лікарня

Високі дверні пороги на шляхах пересування

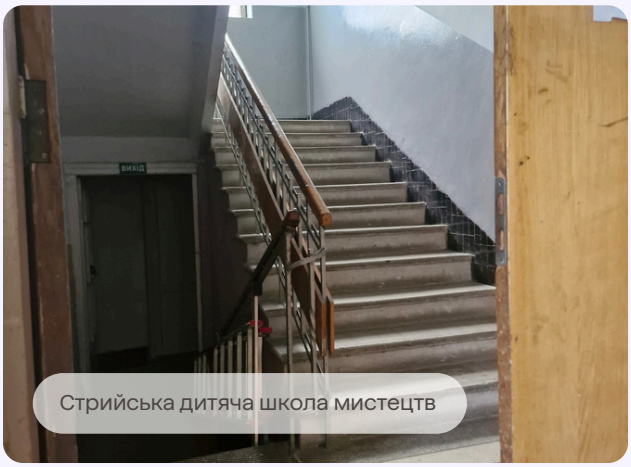
ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Опорний ліцей № 1 імені С. А. Ковпака Котелевської селищної ради

Сходи з електричним підйомником для переміщення між поверхами

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Стрийська дитяча школа мистецтв

Несправна кнопка виклику та «пандус», що не відповідає вимогам доступності

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Опорний ліцей № 2 Котелевської селищної ради

Ліфт із доступом до укриття

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Опорний ліцей № 1 Котелевської селищної ради

Контрастно виділені дверні прорізи та інформаційні таблички

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Відділ соціального захисту населення та реалізації ветеранської політики Кегичівської селищної ради

Надмірне використання засобів тактильної навігації

4. Функціональна зона.

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

ЦНАП Котелевської громади

Доступне місце прийому громадян із простором для під'їзду на кріслі колісному

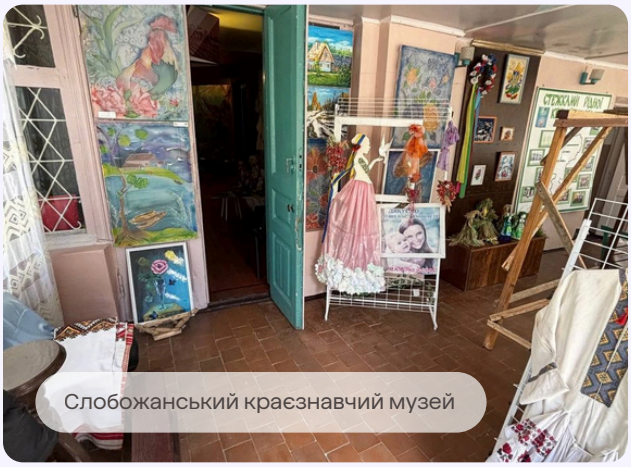
ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

ВП «Лікарня інтенсивного лікування»

Просторий кабінет для приймання пацієнтів

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Слобожанський краєзнавчий музей

Захаращеність простору та звуження шляхів пересування

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

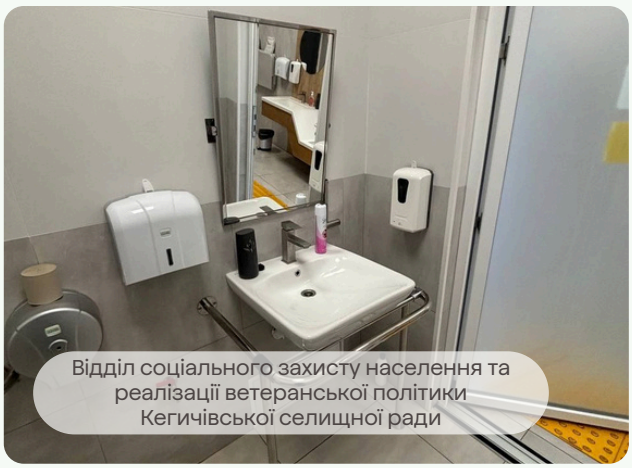

Стрийська міська дитяча бібліотека

Зонування функціональних зон бібліотеки

5. Універсальна кабіна.

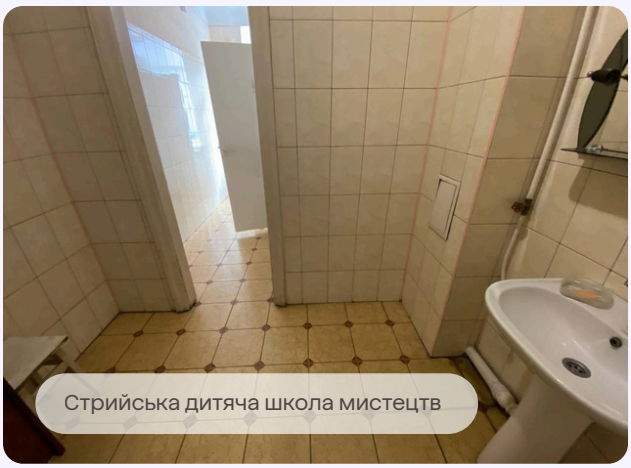
ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Відділ соціального захисту населення та реалізації ветеранської політики Кегичівської селищної ради

Доступний умивальник та дзеркало з регульованим кутом нахилу

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Стрийська дитяча школа мистецтв

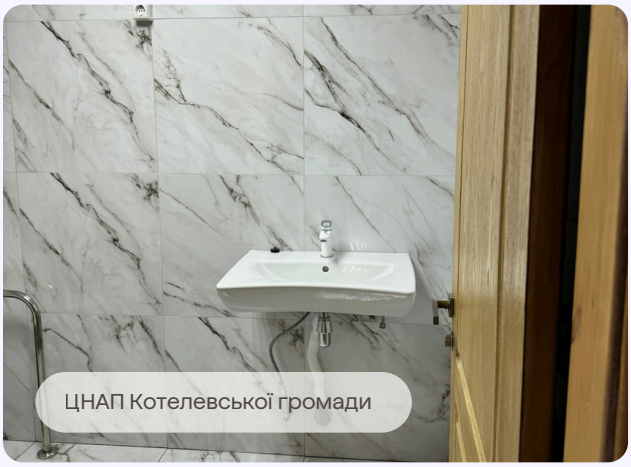
Недостатня ширина дверного прорізу

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Облаштовані поручні біля унітазу

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

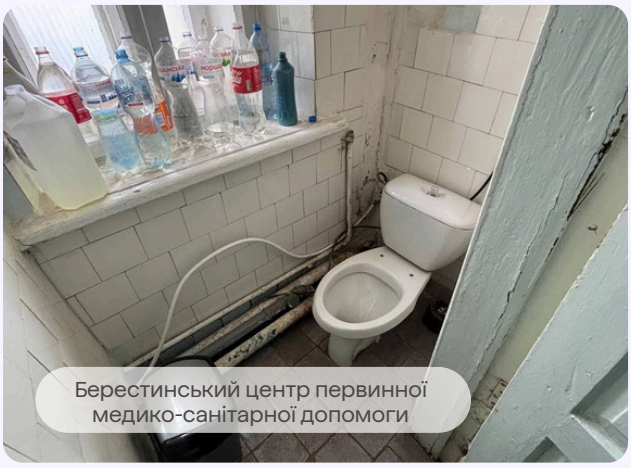
Відсутність дзеркала в універсальній кабіні

ПОЗИТИВНІ НАПРАЦЮВАННЯ

Універсальна кабіна з необхідними елементами доступності

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Вбиральня без необхідних елементів доступності

Безбар’єрність як безперервний маршрут

Проведене оцінювання показало, що безбар’єрність формується не окремими елементами, а їх поєднанням у цілісний маршрут. Навіть за наявності доступного входу, універсальної кабіни, навігації чи адаптованої зони обслуговування один бар’єр на шляху може суттєво обмежити можливість самостійно скористатися об’єктом.

Ця логіка важлива і на рівні громади. Безбар'єрний маршрут має не лише визначати перелік ключових об'єктів, а поступово поєднувати їх доступною вуличною інфраструктурою та публічними просторами. Саме тому його формування варто розглядати як послідовний процес, у якому зміни на окремих об'єктах доповнюють одна одну.

Від аналізу до дії

Цей звіт фіксує стан об'єктів на конкретному етапі роботи громад над безбар'єрністю. Його результати варто розглядати не як остаточну оцінку, а як практичну основу для подальшої роботи — визначення пріоритетів, планування змін та відстеження їх реалізації.

Проведений моніторинг також показав важливість повторного оцінювання нових об'єктів та об'єктів, де нещодавно проводилися роботи з підвищення рівня доступності. Простір змінюється: проводяться ремонти, з'являються нові рішення, змінюється організація послуг та щоденне використання будівель.

Відповідно, оцінювання доступності має бути не разовою дією, а інструментом, до якого громада може регулярно повертатися під час планування наступних змін, аналізу результатів реалізованих ініціатив та перевірки того, наскільки впроваджені рішення працюють на практиці.

Наступним практичним кроком може стати використання зібраних даних для формування конкретних завдань на рівні об'єктів і громади загалом — від рішень, які можна реалізувати відносно швидко, до змін, що потребують проєктування, реконструкції та окремого фінансування.

У такому підході оцінювання стає не кінцевою точкою, а робочим інструментом, який допомагає переводити виявлені потреби у конкретні рішення.

Над матеріалом працювали:

Гнат Забродський
Максим Гамулець

Експерти:

Тарас Хоміцький
Владислав Келеберда
Марія Богданова
Володимир Коваль

Матеріал підготовлений ГО "Технології прогресу" в межах “Безбар’єрні громади: від аналізу до дії” за підтримки проєк ту "Фенікс: Сила спільнот", що виконується Фондом Східна Європа коштом Європейського Союзу.